

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ М'ЯСОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ

В статті розглянуто основні проблеми м'ясопереробної галузі та причини їх виникнення. Визначено основні напрями стабілізації м'ясопереробної галузі, які полягають у необхідності термінового втручання держави на рівні підтримки виробників сировини і утворення механізму співпраці переробників з вітчизняними сільгоспвиробниками сировини.

Ключові слова: м'ясопереробна галузь, стратегія розвитку, сировинний ресурс, продовольча безпека.

Вступ. Перехід до нових ринкових відносин супроводжується формуванням багатуукладної системи економіки, організаційно-економічних перетворень, лібералізацією цін. На пострадянському просторі економічні реформи здійснювались без підготовчого етапу, за відсутністю механізму адаптації до ринкових умов. Тому, період налагодження процесу функціонування підприємств затягнувся, а окремі галузі й досі не відновили свої позиції. Існує низька чинників, які впливають на термін адаптації підприємств до економічних реформ. Серед яких слід виділити наступні: чітко визначена нормативна база, державне регулювання, сприятливий інвестиційний клімат. Домінуючим виступає – наявність ефективної управлінської структури на підприємстві. Управління підприємством в класичному вигляді взагалі не мало місце в радянські часи. Регулювання цін, обсяги виробництва, закупівлі, постачальники і покупці, оновлення обладнання, технологій, все це вирішувалось на рівні держави. В період роздержавлення та економічних реформ підприємства зіткнулись з колом питань які не здатні вирішувати. Найбільш чутливими

до змін умов господарювання опинились підприємства переробної промисловості, які найбільш залежні від сировинного ресурсу. Не є виключенням й м'ясопереробна промисловість, яка являє собою одну із найважливіших галузей харчової промисловості, що забезпечує населення необхідними продуктами життєдіяльності.

Причина складності економічних реформ полягає у відсутності науково-обґрунтованого вектору стратегії розвитку підприємств м'ясопереробної галузі. Сучасний стан м'ясопереробної галузі визначає термінову необхідність пошуку шляхів подолання кризи в галузі з метою стабілізації стану та забезпечення розвитку.

Теоретичні та методичні аспекти розвитку м'ясопереробної галузі набули актуальності особливо в останні роки, коли стан галузі досягнув критичної відмітки, який знаходить вираз у спаді виробництва, простою виробництва, погіршенні фінансового стану.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми розвитку м'ясопереробної галузі досить широко висвітлені в наукових працях Богатирьова А.Н., Дяченко Л.Е., Левчука Н.І., Ліпатова Л.Б., Новікової С.А., Пасічного В.М., Саблука П.Т., та інших.

Так, П.Т. Саблук акцентує увагу на ролі держави у розвитку аграрного сектору. Фахівець м'ясопереробної галузі В.М. Пасічний, визначає негативні наслідки вступу до СОТ, що може «Спровокувати глибоку рецесію м'ясопереробної галузі – створити образ технологічних рамок без технологічного змісту» [1,38-41].

На перше місце виносять проблему дефіциту сировини експерти асоціації «Укрм'ясо».

Вивчення наукових праць доводить, що ряд важливих аспектів стосовно розвитку м'ясопереробних підприємств в наукових працях розроблені недостатньо. Не в повній мірі розкрито питання подальшого розвитку м'ясопереробних підприємств в умовах нестабільних умов

зовнішньої середи та формування і реалізації стратегії розвитку підприємств зазначеної галузі.

Постановка завдання.

- проаналізувати стан тваринницької галузі та її вплив на діяльність м'ясопереробних підприємств;
- зазначити чинники, які сримують розвиток м'ясопереробної галузі;
- сформувати основні стратегічні напрями стабілізації м'ясопереробної галузі.

Результати досліджень. В Україні, де існують сприятливі природно-кліматичні умови для успішного розвитку сільського господарства і переробної промисловості, сьогодні ці галузі знаходяться в стані гостро затягнутої кризи, спаду виробництва, занепаду фінансової стійкості. Особливо гостро такий стан склався в м'ясопереробної галузі.

До реформування в Україні функціонувало більше 120 крупних м'ясокомбінатів, які працювали на ринок всього Радянського Союзу. За роки незалежності основні виробничі потужності м'ясної промисловості зменшились більше, ніж вдвічі. У період роздержавлення власності, дроблення підприємств було утворено приблизно дві з половиною тисячі підприємств, які займались виробництвом м'ясної продукції, в той час як крупні підприємства скоротили свої обсяги виробництва, а частка взагалі припинила виробництво. Однак, як доводить досвід, малим підприємствам складніше утриматись в конкурентному середовищі, тому що виробництво м'ясної продукції є високотехнологічним і потребує постійного удосконалення і оновлення дороговартісних технологій та обладнання. Також дрібним товаровиробникам важко утримувати управлінський апарат, тому керівництво не користується сучасними інструментами управління.

В другій половині 90-х років дрібне виробництво почало втрачати свої позиції на ринку і лише після 2000 року старі і нові м'ясокомбінати стали нарощувати обсяги виробництва і активно працювати на ринку.

На нинішній час, більшість підприємств мають обладнання, ступінь зносу якого складає від 40 до 80%. Це в основному застаріле вітчизняне обладнання, яке є до того ж високо енергоємним.

Станом на 2009 рік в Україні працює 1396 цехів і підприємств, які займаються виробництвом м'яса і ковбасних виробів. З них 80-85 крупні підприємства.

Неспроможність адаптуватись до нових умов господарювання призвела до:

- збільшення обсягів заборгованості;
- ухилення від оподаткування;
- відновлення кооперативних зв'язків з сільгоспвиробниками м'ясної продукції.

Загострення проблеми полягає в тому, що керівники підприємств приймають недалекоглядні рішення, які вирішують проблеми на короткий термін і погіршують стан підприємства в довгостроковій перспективі.

М'ясопереробні підприємства використовуючи пріоритетне положення перед сільгоспвиробниками сировини обрали тактику зниження витрат за рахунок зниження закупівельної ціни на сировину. Диспаритет цін на м'ясну продукцію призвів до збитковості діяльності сільгоспвиробників. Рентабельність виробництва продукції тваринництва за 2009 рік складає по свиням -12,1%, по ВРХ - 32,9% збитковості [2].

Очевидним є процес скорочення поголів'я та згортання виробництва тваринницької продукції, що підтверджується даними табл. 1. Спостерігається загальна тенденція скорочення поголів'я ВРХ, яка складає майже 80 % у порівнянні з 1990 роком. Окрім цього, бачимо щорічне поступове зменшення поголів'я ВРХ навіть у порівнянні з 2000 роком, у

тому числі корів, кількість яких досягла критичної відмітки і у 2009 році складає 32,67 % у порівнянні з базовим роком. Не є позитивною і динаміка кількості свиней. За останнє десятиріччя тут відбуваються незначні коливання та їх кількість у 2009 році майже дорівнює показник 2000 року, однак у порівнянні з 1990 роком поголів'я свиней складає 39% . Враховуючи критичний стан тваринницької галузі, стабільність є позитивним фактором, однак обсяг свиней залишається недостатнім і не покриває внутрішніх потреб у цьому виді ресурсу. Єдиним галузевим сектором, який демонструє позитивну динаміку є виробництво птиці. За період з 2000 по 2009 роки відбувається поступове нарощення кількості птиці, та у порівнянні з 1990 роком складає 77,77%. Такий факт пояснюється зростанням попиту на даний вид м'яса та відносно дешевими витратами на утримання і вирощування птиці.

Таблиця 1.

Поголів'я худоби та птиці по Україні

(тис.голів)

види	1990	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ВРХ	24623	9424	6514	6175	5491	5079	4827	4494
У % к базовому року	100	38,27	26,85	25,08	22,30	20,63	19,60	18,25
у т.р. корови	8378	4958	3635	3347	3096	2856	2737	2631
У % к базовому року	100	59,18	43,39	39,95	36,95	34,09	32,67	31,40
Свині	19427	7652	7053	8055	7020	6526	7577	7960
У % к базовому року	100	39,39	36,31	41,46	36,14	33,59	39,00	40,97
Птиці,млн..гол.	246,1	123,7	162,0	166,5	169,3	177,6	191,4	191,8
У % к базовому року	100	51,26	65,83	67,66	68,79	72,17	77,77	77,94

Проведений аналіз пояснює причину дефіциту м'яса , обсяг якого складає 1 млн. тон, як зазначив Президент В. Янукович у своєму виступі на конференції «Про-агро 2010», у 2008 році дефіцит м'яса складав приблизно

530 тис.т, за даними національної асоціації «Укрмясо» [3]. Тенденція скорочення поголів'я пояснюється збитковістю виробництва продукції тваринництва сільгоспвиробниками. Так, в табл.2 наведені дані щодо ефективності виробництва продукції тваринництва за видами.

Ефективність основних видів продукції тваринництва за 2010 рік

Показники	Кількість реалізованої продукції, тис. т	Повна собівартість продукції, тис. грн.	Чистий дохід (виручка), тис. грн.	Прибуток (ок), тис. грн.	У розрахунку на 1 ц продукції		Рівень рентабельності
					Повна собівартість, грн	Середня ціна реалізації, грн	
Велика рогата худоба на м'ясо	200,6	2480603,1	1665727,2	-814875,9	1236,88	830,57	-32,9
Свині на м'ясо	248,2	3112226,5	3487977,9	375751,4	1254,04	1405,44	12,1
Вівці та кози на м'ясо	2,2	32252,7	22012,5	-10240,2	1461,71	997,62	-31,8
Птиця м'ясо	84,4	919010,4	712127,0	-206883,4	1088,82	843,71	-22,5

Скорочення поголів'я та обсягів виробництва продукції тваринництва, у вигляді зворотного зв'язку негативно відображується на діяльності безпосередньо м'ясопереробних підприємств: простої виробничих потужностей м'ясопереробних підприємств, скорочення обсягів виробництва, недоотримання прибутку. Так за період з 2003 по 2010 роки включно обсяги виробництва яловичини м'ясопереробними підприємствами скоротились на 53%, виробництво свинини зросло майже у двічі, однак і досі не досягло обсягів виробництва у 1990 році і не

задовольняє потреби споживачів [4]. Майже стійкою за даний період залишається динаміка виробництва ковбас, при цьому змінюється структура виробництва даного продукту за видами. Дефіцит сировинних ресурсів покривається за рахунок імпортного м'яса, яке не задовольняє якісним вимогам.

Наведені дані доводять пряму залежність між переробними підприємствами та виробниками сировини. На нашу думку вирішування проблеми стабілізації та подальшого розвитку м'ясопереробних підприємств повинно базуватись на принципах оптимізації економічних відносин у сфері виробництва сировини і готової м'ясної продукції.

Міжгалузеві відносини між виробниками і переробниками сировини являють собою основу розвитку м'ясного підкомплексу. Досвід лідируючих м'ясопереробних підприємств доводить, що їх ефективний розвиток можливий за умов утворення вертикально-інтеграційної структури.

Окремі підприємства в якості основного стратегічного напрямку обрали власне виробництво сировини. Серед них:

ОАО «Івано-Франківський м'ясокомбінат», який забезпечений власними підсобними господарствами по вирощуванню свиней і ВРХ;

ОАО «Ахтирський м'ясокомбінат» питання сировини вирішили шляхом кредитування сільгосппідприємств по вирощуванню худоби;

ООО «Глобіно» ще у 2005 році в основу стратегічного розвитку поклали утворення власної сировинної бази, внаслідок цього було утворено Глобінський свинокомплекс, в якому утримується 3600 свиноматок.

Підприємство має статус плетеного репродуктора по породі «Ландрас»;

ВАТ «Ватутинський м'ясокомбінат» бачить свій подальший розвиток з тісною співпрацею з сільгоспвиробниками [5].

Досвід лідируючих м'ясопереробних підприємств доводить ефективність тісної співпраці з виробниками сировини і формування власної сировинної бази. Безумовно, власні тваринницькі комплекси – це дорого вартісні проекти, які потребують залучення інвестицій. Тому середнім підприємствам доцільно використовувати механізм співпраці з сільгоспвиробниками шляхом утворення взаємовигідних довгострокових контрактів. В умовах, коли позитивні кінцеві результати отримують тільки переробні підприємства, сільськогосподарським товаровиробникам стає все більш не вигідно виробництво і продаж сировини. Саме це обумовлює необхідність їх інтеграції, яка повинна ґрунтуватися на чіткому визначенні матеріально-грошової участі кожного партнера у всьому технологічному циклі від виробництва сировини до отримання кінцевого продукту. Прибуток, одержаний від реалізації продукції повинен ділитися між партнерами пропорційно вкладених кожним із них матеріальних й інших ресурсів в інтегроване виробництво.

Основною умовою подальшої активізації діяльності підприємств харчової галузі може стати розвиток інтеграційних процесів як найважливішого чинника стабілізації економіки при держаній підтримки сільгоспвиробників і регулюванні експортно-імпортного балансу мяса.

Висновки та пропозиції. Виробництво м'ясних продуктів є одним з найскладніших і ризикованих у продуктовому сегменті. В той час розвиток м'ясопереробної галузі – є запорукою продовольчої безпеки країни.

Таким чином, для стабільного розвитку та стабілізації стану м'ясопереробної галузі необхідна комплексна державна програма, зорієнтована на підтримку співробітництва виробників сировини і переробників.

Проведений аналіз дозволяє визначити одну із найважливіших проблем м'ясопереробної галузі, яка полягає у неспроможності виробничої

бази вітчизняного тваринництва забезпечити сировиною м'ясопереробні підприємства.

Діяльність м'ясопереробних підприємств потребує застосування сучасних форм управління у вигляді стратегічного управління, спрямованого на стабілізацію стану галузі і вирішення проблеми дефіциту сировини, яке повинно відбуватись при тісній взаємодії переробників, сільгоспвиробників сировини та держави. Позитивний досвід вітчизняних лідерів м'ясопереробної галузі свідчить про ефективність створення м'ясопереробними підприємствами власних тваринницьких комплексів.

Література.

1. Мясное дело « Состояние и проблемі развития рінка м'ясний продукции в Украине» к.є.н. Левчук Н.И. 2007 № 3 с. 38-41.
2. Драган О.І. Організаційно-методологічне забезпечення конкурентоспроможності підприємств м'ясної промисловості України: проблеми терії і практики: монографія/ О.І. Драган; М-во освіти і науки України, НУХТ. - К: НУХТ, 2007. - 251 с.: рис., табл. - Бібліогр.: с.234-248.
3. www.apk-inform.com
4. www.ukrstat.gov.ua
5. www.smida.com.ua

Матеріал подається вперше і не був раніше опублікований.

